

Първо заседание

Четвъртък, 28 юли 1988 г.

(Открито в 15,00 ч.)

Председател Станко Тодоров: Уважаеми другари народни представители, в залата има необходимия брой народни представители и можем да започнем работа. Откривам осмата сесия на Девето Народно събрание.

Другари, на 9 юли тази година почина народният представител от 208-и Първомайски изборителен район Димитър Аргиров Костов — член на Управителния съвет на Българския земеделски народен съюз, активен борец против фашизма и капитализма, герой на социалистическия труд, член на Комисията по проверка на изборите.

Предлагам с едноминутно мълчание да почетем неговата памет.

(Всички стават да почитат паметта на починалия)

Другари, предлагам на вашето внимание следния проект за дневен ред:

1. Доклад на Комисията по проверка на изборите за законността на произведени частични избори за народни представители.

2. Законопроект за утвърждаване на нормативните укази, издадени от Държавния съвет на Народна република България за времето от 11 декември 1987 до 30 юни 1988 г.

3. Проекторешение за утвърждаване на указ за промяна в състава на Министерския съвет.

4. Законопроект за международния търговски арбитраж.

5. Законопроект за отговорността на държавата за вреди, причинени на гражданите.

Има ли други мнения по предложения проект за дневен ред? — Няма.

Моля народните представители, които са съгласни с предложения дневен ред, да гласуват. Предложението се приема.

Преминуваме към разглеждане на точка първа от дневния ред:

Доклад на Комисията по проверка на изборите за законността на произведени частични избори за народни представители.

Давам думата на докладчика на комисията народният представител Андрей Андреев.

Андрей Андреев: Другарки и другари народни представители! С Указ № 65 от 26 януари 1988 г. на Държавния съвет на Народна република България на 28 февруари т. г. бяха произведени частични избори за народни представители в 280-ти Софийски и 126-ти Ловешки избирателен район. Подготовката за тях се осъществи заедно с подготовката за произвеждане на избори за областни и общински народни съвети, кметове и народни съветници в кметствата. Кандидатите за народни представители проведоха срещи във всички избирателни райони, които преминаха в духа на преустройството, при разширена социалистическа демокрация и много оживено. Избирателите имаха възможност да получат богата информация за живота и дейността на кандидатите, свободно и спокойно да дискутират по проблемите на социално-икономическото и културното развитие на избирателните райони. В единия избирателен район бяха издигнати кандидатурите на двама души. Това даде възможност на избирателите открито и ясно да изкажат мнението си в полза и против кандидатите за народни представители. Широката гласност повиши интереса на избирателите от всички слоеве и помогна на срещите и разговорите да присъствуват повече представители на обществеността от съответните избирателни райони. За създаването на такава атмосфера допринесе и създадената добра организация от общинските комитети на Отечествения фронт съвместно с ръководствата на другите общественно-политически организации.

Националният съвет на Отечествения фронт поддържаше постоянна връзка с общинските ръководства на Отечествения фронт и при нужда оказваше помощ.

В 280-ти Софийски избирателен район беше обсъдена кандидатурата на Васил Желязков Мръчков — главен прокурор на Народна република България, а в 126-и Ловешки избирателен район бяха обсъдени кандидатурите на двама души — на Кирил Атанасов Ангелов — директор на средно политехническо училище, и на Доко Василев Доков — строителен работник, герой на социалистическия труд.

Частичните избори бяха произведени в пълно съответствие с Конституцията на Народна република България.

Точно бяха спазвани изискванията на новия Избирателен закон. Изборите преминаха във ведра, тържествена обстановка.

В 280-ти Софийски избирателен район от 15 812 избиратели в избора участваха 15 709, или 99,41 на сто. За недействителни са обявени 206 бюлетини, в 376 плика няма поставени бюлетини. За кандидата са гласували 15 008 избиратели, а против него — 119.

В 126-ти Ловешки избирателен район от записаните в избирателните списъци 16 340 избиратели за регистрираните двама кандидати са гласували 16 332. За недействителни са признати 520 бюлетини, 96 плика са без бюлетини. За кандидата Кирил Атанасов Ангелов са гласували 8618 избиратели, или 54,83 на сто, а против — 22 избиратели. За Доко Василев Доков са гласували 7063 избиратели, или 44,94 на сто, от тях са против кандидата 13 души.

Кандидатите Васил Желязков Мръчков и Кирил Атанасов Ангелов са получили повече от половината от подадените гласове, поради което са обявени за избрани и съгласно чл. 76 от Избирателния закон са им издадени съответни удостоверения.

В Централната избирателна комисия, в районните и секционните избирателни комисии и в Комисията по проверка на изборите на Народното събрание не са постъпили жалби и оплаквания за нарушение на Конституцията и на Избирателния закон.

Кои са новоизбраните народни представители?

Васил Желязков Мръчков е роден на 24 юни 1934 г. в село Бръшлян, Бургаска област. Произхожда от бедно многодетно семейство. Основното си образование е завършил в родното си село, средното в Бургас през 1952 г., а през 1957 г. — Юридическия факултет на Софийския университет. През 1958 и 1959 г. е следовател в Районната прокуратура в Димитровград, след което постъпва на научна работа в Института по науките за държавата и правото при Българската академия на науките. Работи последователно като аспирант, научен сътрудник, старши научен сътрудник, а от 1981 г. е професор. Автор е на редица научни трудове в областта на трудовото право. От 1982 г. е директор на Института по науките за държавата и правото. Заема и длъжността началник отдел „Правен“ на Държавния съвет и секретар на Съвета по законодателството при Държавния съвет на Народна република България. През април 1987 г. е избран за секретар на Централния съвет на Българските професионални съюзи, а на 18 август 1987 г. — за главен прокурор на Народна република България.

Член е на Българската комунистическа партия. Женен, с две деца.

Кирил Атанасов Ангелов е роден на 5 ноември 1945 г. в

село Дренов, Ловешка област. Произхожда от прогресивно селско семейство. Баща му е бил партизанин в Първа ловешка чета, починал през 1966 г.

Кирил Атанасов започва трудовия си стаж през 1965 г. в завод „Тръбна мебел“ като технически изпълнител. През 1968 г. постъпва на работа в ТК „Балкан“ като дефектор и технолог-нормировчик. През 1980 г. завършва Техникума по механоелектротехника „Н. Й. Вапцаров“ в Габрово, след което е на работа в СПТУ „Дочо Пенков“ като преподавател, а по-късно — заместник-директор. През 1986 г. е избран за секретар на общинския комитет на БКП в село Александрово, Ловешка област. От 1987 г. е директор на СПТУ „Дочо Пенков“ в Ловеч. Член на БКП от 1970 г. Кандидат-член е на общинския комитет на Българската комунистическа партия в Ловеч.

Комисията по проверка на изборите установи, че пълномощията и на двамата избрани народни представители са напълно редовни и предлага на Народното събрание на основание чл. 74 от Конституцията да вземе следното

РЕШЕНИЕ

1. Народното събрание намира, че състоялите се частични избори на 28 февруари в 280-ти Софийски и 126-и Ловешки избирателен район за народни представители са произведени в пълно съответствие с Конституцията на Народна република България и Избирателния закон.

2. Народното събрание признава за редовни пълномощията на избраните народни представители Васил Желязков Мръчков и Кирил Атанасов Ангелов в Девето Народно събрание.

Благодаря за вниманието.

Председател на Комисията по проверка на изборите:

Я. Марков

Председател Станко Тодоров: Има ли желаещи да вземат отношение по доклада на Комисията по проверка на изборите? — Няма.

Пристъпваме към гласуване. Моля народните представители, които са съгласни с предложеното решение на Комисията по проверка на изборите, да гласуват.

Против? — Няма. Въздържали се? — Няма.

Решението се приема.

Моля новоизбраните народни представители Васил Мръчков и Кирил Ангелов да подпишат клетвени листове, с което да се смята положена клетвата, предвидена в Конституцията.

Преминаваме към разглеждане на следващата точка от дневния ред:

Законопроект за утвърждаване на нормативните укази, издадени от Държавния съвет на Народна република България за времето от 11 декември 1987 г. до 30 юни 1988 г.

Вносителът е уведомил, че няма да прави доклад по законопроекта.

Давам думата на докладчика на Законодателната комисия народният представител Гиньо Ганев.

Гиньо Ганев: Другарки и другари народни представители! Законодателната комисия разгледа внесения от Държавния съвет законопроект за утвърждаване на нормативните укази, издадени между двете последни сесии на Народното събрание.

Някои от тях се отнасят до твърде важни проблеми и отношения, свързани с осъществяването на Юлската концепция на Българската комунистическа партия за по-нататъшното изграждане на социализма у нас и бяха обсъдени с подчертано внимание.

Такъв е Указ № 3420 от декември 1987 г. за определяне на нови данъци, с които се облагат стопанските организации. Комисията намира, че указът е обосновано издаден с оглед на целта — с икономически средства и заинтересуваност предприятия да се насочват към по-ефективно използване на основните производствени фондове, към обновяване на материално-техническата база, ускоряване обръщаемостта на паричните средства, ускорено внедряване на научно-техническия прогрес и намаляване на дела на използвания жив труд и т. н.

Същото се отнася и до Указ № 358 от 22. IV. 1988 г., който урежда други, но също много съществени данъчни въпроси така, че да се насърчи личната и колективната трудова дейност на гражданите за допълнително производство на стоки и услуги, включително и производството и продажбата на селскостопанска продукция. С изменения и допълнения в Закона за данък върху общия доход са определени значително по-ниски данъци за доходи от такава дейност, отколкото действащите преди. Улеснени са и редът и начинът за обжалването и ревизията на данъците по този закон и по Закона за местните данъци и такси във връзка с териториалното самоуправление и разширените права на общинските народни съвети.

Комисията счита по-нататък, че с Указ № 115 от 4. II. 1988 г. за предотвратяване на неправомерното увеличаване на цените се създават допълнителни правни гаранции за спазването на законовите разпоредби за определянето на це-

ните на стоките и услугите за населението, както и на цените на стоки с производствено предназначение. Правилно с оглед защитата на интересите на потребители, граждани и др. са предвидени строги наказателни мерки срещу държавни органи, отделни предприятия, колективи и граждани, които нарушават нормативните актове за установяването на цени или не изпълняват своите задължения за контрол върху тях.

Комисията подчертава социалното значение на Указ № 217 от 18. III. 1988 г. за парична добавка към месечната пенсия на ветераните от Отечествената война, на българските граждани, участници във Великата отечествена война на Съветския съюз и в Интернационалната бригада в Корейската народоосвободителна бойна, както и на Указ № 433 от 3. V. 1988 г. за по-нататъшно материално подпомагане в определени случаи и при определени предпоставки на родителите за отглеждането на децата.

С оглед нуждите на народното стопанство с два други указа — № 212 от 16. III. 1988 г. и 357 от 22. IV. 1988 г., се признава за изслужена редовната военна служба и на младежи, постъпили на работа в корабостроителните предприятия и в заводите за тежко машиностроене — Радомир, както и в Миннообогатителното предприятие в Кюстендил.

С още няколко указа са внесени допълнения и изменения в редица други нормативни актове — закони и укази, за да се поставят те в съответствие с извършеното вече териториално и структурно преустройство в страната и в органите на държавното управление, подчинено на последователното въвеждане на принципа на самоуправлението в социалния живот.

Законодателната комисия изразява становище, че всички укази, за които е реч в законопроекта, който е раздаден своевременно на народните представители, са издадени съгласно изискванията на чл. 94, т. 2 от Конституцията — т. е. отнасят се до въпроси от принципен характер от изпълнителната и разпоредителната дейност на държавата, нормативното уреждане на които не е могло да бъде отложено за по-късно.

Поради това комисията предлага законопроекът да бъде приет така, както е внесен.

Председател Станко Тодоров: Желает ли някой да вземе отношение по предложения законопроект за утвърждаване на указите? — Няма желаещи.

Предлагам да гласуваме по принцип законопроекта. Моля народните представители, които са съгласни, да гласуват.

Против? — Няма. Въздържали се? — Няма.

Законопроектът се приема по принцип. Понеже не се направиха предложения от Законодателната комисия и от народните представители за изменения, предлагам да бъде поставен на второ гласуване.

Моля народните представители, които са съгласни с това предложение, да гласуват.

Против? — Няма. Въздържали се? — Няма.

Законопроектът се приема единодушно.

Преминаваме към разглеждане на следващата точка от дневния ред:

Проекторешение за утвърждаване на указ за промяна в състава на Министерския съвет.

Ще ви прочета предложението на Държавния съвет на Народна република България за утвърждаване на указ за промяна в състава на Министерския съвет:

„ДО НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ

ПРЕДЛОЖЕНИЕ

от Държавния съвет на Народна република България за утвърждаване на указ за промяна в състава на Министерския съвет

Другарки и другари народни представители,

По предложение на председателя на Министерския съвет Държавният съвет на Народна република България на основание чл. 94, точка 4 от Конституцията на Народна република България издаде указ, с който освободи Христо Илиев Христов от длъжността министър на търговията и го назначи за първи заместник-министър на външноикономическите връзки, с ранг на министър, член на правителството.

Конституцията на Народна република България изисква този указ да бъде утвърден от Народното събрание.

Поради това ви молим, другарки и другари народни представители, да се занимаете с въпроса за утвърждаване на указа и ако сте съгласни, да гласувате и приемете следното

РЕШЕНИЕ

за утвърждаване на указ за промяна в състава на Министерския съвет

Девето Народно събрание на основание чл. 94, точка 4 от Конституцията на Народна република България

РЕШИ:

Утвърждава Указ № 434 от 3 май 1988 г. на Държавния съвет на Народна република България за промяна в състава на Министерския съвет.

Председател на Държавния съвет
на Народна република България: **Т. Живков**
Секретар на Държавния съвет
на Народна република България: **Н. Манолов**

Има ли желаещи да вземат отношение по това предложение? — Няма.

Моля народните представители, които са съгласни с предложения проект за решение, да гласуват.

Против? — Няма. Въздържали се? — Няма.

Решението се приема единодушно.

Преминаваме към разглеждане на точка четвърта от дневния ред:

Законопроект за международния търговски арбитраж.

Давам думата за доклад от името на вносителя — Министерския съвет, на министъра на правосъдието Светла Даскалова.

Светла Даскалова: Другарки и другари народни представители! Нашата страна има готовност и желание да сътрудничи активно в сферата на международната търговия, промишленото коопериране, научно-техническия и културния обмен. Тя поддържа търговски взаимоотношения със 119 страни и се стреми да разшири икономическите си връзки с чужди фирми на равни и взаимноизгодни начала.

Доказателство за това са следните нормативни актове, приети през последните години: Указ № 535 за икономическо сътрудничество между български юридически лица и чуждестранни юридически и физически лица, Указ № 2242 за свободни безмитни зони, Правилник за прилагане на Указ № 2242 за свободни безмитни зони, Наредбата за стопанската дейност на самоуправляващите се стопански организации с чуждестранно инвестиционно участие и други актове на Министерския съвет. Резултатите от тяхното прилагане са положителни. Все по-успешно нашите стопански организации сътрудничат с чуждестранни фирми, като образуват смесени предприятия, кооперират производството си, обменят опит и технологии.

За правното регулиране на международните стопански отношения е необходимо да се издаде нормативен акт, който да уреди реда и начина на разглеждане споровете, възникнали при и по повод на тези отношения. Такава цел има

предлаганият на вашето внимание законопроект за международния търговски арбитраж.

Той отговаря на духа и принципите на международните договорености, приети с документите в Хелзинки и Мадрид, по които Народна република България е страна. Заключителният документ на Мадридската среща изрично препоръчва на държавите-участници да „Вземат подходящи мерки, за да се облекчи използването и да се разшири сферата на приложение на арбитража като инструмент за решаване на споровете в международната търговия и промишленото сътрудничество“.

Необходимостта от приемането на Закон за международния търговски арбитраж се аргументира и подкрепя от процеса на преустройство в нашата страна. Този процес изисква външноикономическите отношения да се приведат в съответствие с новите принципи и новия начин на политическо мислене в международните отношения. Те разкриват широки възможности за развитие на сътрудничеството в международните търговски и стопански отношения на основата на равнопоставеност, взаимните интереси, доверието и доброжелателното партньорство.

В тази насока приемането на закон за търговски арбитраж ще играе положителна роля. Необходимостта от такъв закон е осъзната отдавна от редица страни. Държави с традиции в международната търговия, като Англия, Франция и Швейцария, имат разгърната законодателна уредба на тази институция. Германската демократична република, Полската народна република, Социалистическа република Румъния, Унгарската народна република и Чехословашката социалистическа република имат в процесуалните си кодекси специални раздели или отделни закони, посветени на тази материя.

Нашата правна система приема доброволния арбитраж като средство за решаване на гражданскоправните спорове между нашите стопански организации и чуждестранни фирми. Липсва обаче нормативен акт, който да урежда процедурата, по която ще се разглеждат споровете и ще се изпълняват решенията.

Досега тези въпроси не са уредени изцяло, въпреки че нашата страна е ратифицирала Конвенцията за признаване и изпълнение на чуждестранни арбитражни решения и европейската Конвенция за външотърговския арбитраж. Именно тази празнота ще запълни предлаганият законопроект.

В отношенията между страните — членки на Съвета за икономическа взаимопомощ, арбитражът е възприет като задължителна институция по силата на Конвенцията за разрешаване по арбитражен ред на гражданскоправните спорове, произтичащи от икономическото и научно-техническото

сътрудничество, подписана в Москва на 26 май 1972 г. По силата на тази конвенция при Българската търговско-промишлена палата е създаден арбитражен съд.

Другарки и другари народни представители! Законопроектът е съобразен с международния стандарт за устройство на търговския арбитраж. Изграден е на принципа на доброволността. За да намери той приложение, страните ще трябва да се съгласят да предоставят спора да бъде решен от арбитраж. При липса на съгласие между тях по този въпрос компетентен да разреши спора е съдът. Съгласието според проекта може да бъде изразено с отделен договор между страните, с размяна на писма, телеграми или телекси или когато страната участва в арбитражното производство, без да оспорва компетентността на арбитража.

Броят на арбитрите и лицата, които ще бъдат арбитри, са поставени в зависимост от волята на страните. Последните могат да определят само едно лице за арбитър, но могат да посочат и приемат спорът да се реши от трима арбитри. Когато спорът ще се разрешава еднолично, те са длъжни да се споразумеят за лицето, което ще бъде арбитър. При трима арбитри всяка страна избира по един арбитър, а те се споразумяват за председател на състава.

Законопроектът предоставя значителна свобода на спорещите. Те могат да определят процедурата, по която да се проведе заседанието, доказателствата, с които ще установяват своите твърдения, мястото на разглеждане на делото, езика, на който ще се води производството, и други такива. Разпоредбите, които спорещите страни трябва задължително да спазват, са ограничени. Тяхната задължителност произтича от обстоятелството, че отклонението от тях ще накърни съществено установения у нас обществен ред.

Ограничена е намесата на държавата както в лицето на нейните административни, така и съдебни органи. Такава намеса се допуска само в интерес на спорещите страни. Когато те не могат да се споразумеят за арбитър, в случаите, когато арбитражният състав е уговорено да бъде едноличен, всяка от тях може да се обърне към председателя на Българската търговско-промишлена палата, за да определи арбитър.

Съдебната намеса е допусната, когато трябва да се защити законът или правото на някои от спорещите страни. Всяка страна може да поиска отмяна на постановеното решение, когато е нарушено арбитражното споразумение или са накърнени нейните права на защита, и то по искане на заинтересуваната страна. По собствен почин съдът може да отмени арбитражното решение само ако спорът не подлежи на разглеждане от арбитраж или решението противоречи на обществения ред в нашата страна.

Арбитражното решение се изпълнява доброволно. За да може да се изпълни принудително, съдът трябва да го признае.

По начало законът признава арбитражно решение, което е постановено на територията на нашата страна. В интерес на международното сътрудничество може да се признае и допусне до принудително изпълнение и арбитражно решение, постановено на чужда територия, но при две условия: между страната, на чиято територия е постановено решението, и Народна република България да има международен договор или вътрешното законодателство на тази страна да признава и да допуска изпълнението на българско арбитражно решение. Това е нов израз на нашата страна за сътрудничество при условията на равнопоставеност. Този принцип е възприет от нашата правна система и по отношение на чуждестранните съдебни решения.

Предвижда се при провеждане на арбитраж у нас като арбитри в състава да участвуват и чужди граждани, за каквото участие се е обявила и нашата страна, подписвайки Мадридския заключителен документ.

Другарки и другари народни представители! Ако предлаганият законопроект бъде приет, той ще представлява нов принос в изграждането на правната система на нашата страна и ще създаде правни гаранции за нашите чуждестранни партньори при разрешаване на възникналите спорове при изпълнение на сключените договори.

За основа на законопроекта послужи моделът на Закона за международния търговски арбитраж, приет от Комисията по международно търговско право — УНСИТРАЛ, през 1985 г. и препоръчан с резолюция 40—72 от 1986 г. на Общото събрание на Организацията на обединените нации. Това прави закона близък и познат на участниците в международния стопански, научно-технически и културен обмен, което ще позволи той да бъде възприет от чуждестранните фирми и при прилагането му ще може да се ползува и международната практика.

Приемането на закона ще бъде ново доказателство за желанието и готовността на нашата страна да сътрудничи на равни и взаимноизгодни начала в международната търговия, промишленото коопериране, в научно-техническия и културния обмен и ще допринесе за тяхното развитие, поради което предлагам да гласувате за неговото приемане.

Председател Станко Тодоров: Давам думата на докладчика на Законодателната комисия Александър Димитров.

Александър Димитров: Другарки и другари народни представители! Законодателната комисия обстойно обсъди пред-

лагания законопроект за международния търговски арбитраж, внесен от министъра на външноикономическите връзки Андрей Луканов и министъра на правосъдието Светла Даскалова.

Комисията намира, че той е навременен и отговаря на нуждата от регламентиране на реда, по който да се решават споровете между наши и чужди стопански организации и фирми във връзка с взаимоотношенията им, произтичащи от засиленото икономическо и научно-техническо сътрудничество. Понастоящем в нашето законодателство не съществува уредба, която регламентира въпросите на международния търговски арбитраж за спорове между наши стопански организации и чуждестранни фирми от страни, които не са членки на Съвета за икономическа взаимопомощ. Именно за тези отношения се отнася и предлаганият законопроект. Споровете между наши организации и организации на страни — членки на СИВ, ще се разглеждат, както и досега, от арбитражните съдилища към търговските и търговско-промишлените палати на съответните страни в съответствие с Конвенцията за разрешаване по арбитражен ред на гражданскоправни спорове, произтичащи от икономическо и научно-техническо сътрудничество, подписана в Москва на 26 май 1972 г. При изработване на законопроекта е използван като основа моделът за Закон за международния търговски арбитраж, приет от Комисията по международно търговско право (УНСИТРАЛ) през 1986 г. при съобразяване на специфичните условия за нашата страна. Трябва да се отбележи, че Народна република България е една от първите страни, която приема такъв закон в съответствие с модела на УНСИТРАЛ. С приемането на законопроекта ще се утвърди международният авторитет на нашата страна в областта на външноикономическите връзки като желан партньор в тези отношения. Отделните разпоредби съдържат достатъчни гаранции за решаването на спорове от така наречения договорен арбитраж. Като се изхожда от самостоятелността на арбитража от държавния съд, законопроектът съдържа заедно с това гаранции и възможност в ограничен кръг хипотези чрез съдебна намеса да се отменят решения, които страдат от основни от гледище на правната държава недостатъци.

Конкретните предложения за изменение и допълнение на законопроекта, които се направиха при неговото разглеждане от Законодателната комисия, са изпратени на народните представители.

Законодателната комисия предлага на Народното събрание да приеме законопроекта с направените предложения за изменение и допълнение.

Благодаря.

Председател Станко Тодоров: Има думата народният представител Васил Коларов.

Васил Коларов: Уважаеми другарки и другари народни представители! Работата ми в банката позволява да потвърдя пред вас, че и през последните години икономиката на нашата страна продължава да се развива устойчиво и динамично. Средният годишен темп на нарастване на националния доход след 1980 г. е 4,1 на сто, а през миналата 1987 г. — 5,1 на сто.

Икономиката ни в буквалния смисъл на думата е широко отворена към останалия свят. Напоследък всяка година външнотърговският ни стокообмен е почти толкова голям, колкото е националният доход на страната — около 28 млрд. лв. Броят на чужденците, прекосили границата на социалистическа България през 1987 г., е близо 7 млн. и 600 хил. души.

„Отварянето“ на страната ни към света е съпроводено с важни качествени промени. През 1987 г. износът ни за други страни на промишлени стоки от неселскостопански производ е близо 13 млрд. и 600 млн. лв., което представлява 82 на сто от общия износ на страната. Изнесените преработени селскостопански стоки са едва около 246 млн. лв., или 1,9 на сто от износа.

Повече от 82 на сто от износа и над 80 на сто от вноса е плод на участието ни в социалистическата икономическа интеграция. Специално с най-големия ни външноикономически партньор — Съветският съюз, реализираме 61 на сто от общия ни износ и близо 58 на сто от вноса ни.

Важна роля във външната ни търговия играят и взаимоотношенията ни с развитите и с развиващите се страни.

Естествено в процеса на развитието ни страната разрешава отделни противоречия и проблеми, които открито и остро се назовават и от висшето ръководство на партията и държавата, и от обществеността, задълбочено и научно обосновано се анализират и своевременно и успешно се организира тяхното преодоляване. Както заяви другарят Тодор Живков, „Главното е, че нашата партия има вярата и подкрепата на народа. Тази вяра и подкрепа са най-голямо наше завоевание. Няма трудност, която партията заедно с народа да не може да преодолее“.

На основата на принципите, залегнали в Юлската концепция на Българската комунистическа партия, приета точно преди една година, в ход е революционно преустройство на обществото ни. Преустройството на икономиката ни, с оглед тя да отговори на предизвикателството на съвременната научно-техническа революция, да отчете по-пълно другите фактори и закономерности, които действуват сега в нашето обще-

ство, е свързано с по-нататъшното решително разширяване и задълбочаване на международното икономическо и научно-техническо сътрудничество. Националната партийна конференция на Българската комунистическа партия от януари тази година, която след широко обсъждане потвърди Юлската концепция, реши преустройството на външноикономическата дейност да допринася за ефективността на народното стопанство, за непосредствен сблъсък на стокопроизводителите с външния пазар.

Не случайно една от основните постановки на Юлската концепция в областта на икономиката е цените на стоките с производствено предназначение у нас да се привеждат към цените, по които реално изнасяме на международния пазар, при това при по-реален курс на лева спрямо другите валути. Това е силен икономически лост нашите стокопроизводители бързо да осъществяват технологично обновление, да внедряват възможно най-икономични продукти и технологии и на тази здрава основа по-нататък да продължава да расте производителността на обществения труд у нас, да се приближава към равнището в най-развитите страни.

Установяването на дълготрайни форми на сътрудничество на самоуправляващите се предприятия с чуждестранните партньори, което е възлов въпрос на стратегията за развитие, е съпътствувано от възникването на нови по своето съдържание стопански отношения с международен характер.

Всичко това прави необходимо обогатяването и усъвършенствуването на правното регулиране у нас на международните стопански отношения, които със своите нови форми на проявление имат ключово значение за по-нататъшния напредък на нашата страна.

Именно поради това считам, че предложеният за обсъждане и гласуване от Народното събрание законопроект за международния търговски арбитраж е навременен и необходим.

През 1987 г. Държавният съвет и Министерският съвет приеха нормативни актове, с които бе доразвита и конкретизирана правната уредба за осъществяване на стопанската дейност от предприятията с привличане и на чужди инвестиции.

На тази юридическа основа стокопроизводителите — стопани на социалистическата собственост у нас, все по-активно проявяват инициатива за сключване на договори с чуждестранни предприятия и фирми за създаване на смесени сдружения; за образуване на консорциуми, при които предварително от чуждите банки и фирми е гарантирано изплащането на чуждестранните инвестиции у нас с износа на част от продукцията от инвестираната мощност; за лизинг; за промишлено коопериране, както и за други видове чуждестран-

но инвестиционно участие в стопанската дейност. Все повече се разширява и задълбочава производствено-техническото и пазарното сътрудничество на нашите стокотърговци със заинтересувани чужди фирми.

Естествено в тази обстановка възниква нуждата от един законодателен акт, какъвто е предложеният законопроект, който да регламентира реда за решаване на споровете между наши и чужди организации и фирми във връзка с отношенията им в това сътрудничество тогава, когато е договорен арбитраж на територията на нашата страна. В тази област, както вече се спомена, в нашето законодателство сега съществува известна празнота.

Внесеният за разглеждане законопроект е съобразен с етапа, в който навлезе нашето социалистическо общество и във връзка с това с необходимостта от по-съвършено нормативно регулиране на сложния комплекс от взаимоотношения при външнотърговското сътрудничество. В съответствие с международната практика правилно в законопроекта е приет като способ за решаване на спорове между наши и чужди фирми доброволният арбитраж. При него спорещите страни сами избират лицата, които да разрешават спора, както и реда, по който да се гледа той. Установената процедура е изградена на принципите на автономия на волята и равенството на страните.

Силно впечатление от мотивите на вносителите на законопроекта прави това, че с приемането му нашата страна по-нататък практически материализира и в областта на външната търговия постановки на Мадридския заключителен документ, по-конкретно за облекчаване използването и разширяване сферата на приложение на арбитража при решаване на спорове в международната търговия и промишленото сътрудничество, както и за възможността да се привличат чужди граждани като арбитри.

Важен момент е и фактът, че законопроектът се основава на модела за закон, който е приет по-рано от Комисията на Организацията на обединените нации по международното търговско право. Този модел е препоръчан на страните и от Общото събрание на Обединените нации.

Наред с многобройните други действия и инициативи на нашата страна на международното поле и чрез приемането на законопроекта Народна република България още веднъж на дело би подчертала своя искрен стремеж да осъществява развитието си в съответствие с общоприетите глобални принципи на равноправно и взаимноизгодно сътрудничество.

Същевременно с оглед да се осигури законността правилно е предвидена възможност арбитражното решение да може да бъде отменено от Софийския градски съд, когато арбитражът е решил спор, който не е подведомствен на него или

за който няма арбитражно споразумение, както и когато решението противоречи на обществения ред на нашата страна.

Струва си да отбележа и следното. Фактът, че се предлага материята, която е предмет на проекта за закон, да бъде уредена не с нормативен акт от по-нисш ранг, а именно със закон, е стъпка по трудния път за постепенно уреждане на най-главните страни на стопанските отношения у нас със закони. Това без съмнение ще спомогне по-нататък да се укрепва стабилността, да се формират трайни интереси както у чуждите, така и у нашите стокопроизводители.

В заключение, като изказвам своето одобрение на законопроекта за международния търговски арбитраж, считам, че той ще способствува за улесняване на икономическото сътрудничество между нашите самоуправляващи се предприятия и чуждестранните им партньори. Парламентарната група на Българската комунистическа партия, по поръчение на която споделям изложените съображения, ще подкрепи предложения законопроект.

Благодаря.

Председател Станко Толоров: Давам думата на народния представител Костадин Янчев.

Костадин Янчев: Уважаеми другарки и другари народни представители! Осмата сесия на Девето Народно събрание се провежда в знаменателно, преломно за страната ни време. Въз време, когато на дело се реализират решенията на Националната партийна конференция за дълбоко радикално, принципно обновление във всички сфери на обществения живот.

Дългогодишни стереотипи и догми отстъпват място на родени от реалния живот потребности.

Отстранява се сковаващата опека на висшестоящите органи.

Все по-активно се използват стоково-паричните отношения, недооценявани и потискани досега.

Преминава се от административно-командна към пазарна икономика.

В тази революционна обстановка всяко от конкретните наши действия влияе на ускоряването, с което ще изминем правно избрания път на коренно преустройство на живота в Народна република България.

Законопроектът за международния търговски арбитраж е широка крачка по този път. По израза на Маркс международните икономически отношения са пренесени, производни от основните производствени отношения, и тъй като имат вторичен характер, до голяма степен се намират в зависимост

от субективния фактор. Оттук идва и важноста на външно-икономическата ни политика.

Парламентарната група на Българския земеделски народен съюз счита, че приемането на разглеждания законопроект е отдавна назряла необходимост и ще реши цял кръг от въпроси, свързани с международната икономическа дейност на нашата страна.

В момент когато се изграждат съвместни предприятия с чужди фирми и свободни безмитни зони, когато все по-тясно се сближават Съветът за икономическа взаимопомощ и Европейската икономическа общност, законопроектът органически се вписва в цялостния пакет от нормативни документи, приет вече от правителството. Продукт на новото политическо мислене, чиято основна характеристика е обективното отношение към реалностите на съвременния свят, на разума и икономическия интерес, които движат напред международното сътрудничество, законопроектът идва да запълни една празнота в нашето право. Щом целим да поддържаме заинтересуваността на чужди фирми към делови връзки с наши предприятия, ние сме длъжни да осигурим законно решаване на възникнали спорове, предпочитан метод за което е арбитражът. Още повече че правната ни система приема доброволния арбитраж като средство за разрешаване на гражданскоправните спорове между нашите стопански организации и техните задгранични партньори.

Законопроектът дава възможност на страните сами да определят реда, по който ще се разглежда спорът, и доказателствата, които ще се допускат.

Демократичен характер имат и други постановки, като допускането до изпълнение установени на територията на друга държава арбитражни решения и съгласието за участие и на чужди граждани в арбитража.

Изграден на принципите на свобода на волята и равенството на страните, законопроектът е съобразен с международните правни норми, двустранни и многостранни съглашения и спогодби.

Със създаването на международния търговски арбитраж няма да се увеличат разходите на държавата, а, напротив — ще се осигури внос на валута, което ще бъде още едно благоприятно следствие от прилагането му.

Другарки и другари! Активен участник в извършваното се преустройство в нашата страна, Българският земеделски народен съюз изцяло подкрепя всяка инициатива, водеща до ускоряване на движението ни напред.

Ето защо парламентарната група на Българския земеделски народен съюз със задоволство посреща предлагания законопроект.

Ние добре разбираме, че за пренасяне на новостите в икономиката, техниката, науката и културата между народите, за което съдействуваме, взаимните контакти играят прогресивна роля. Днес, в условията на бурно развитие на научно-техническата революция и обективно наложената необходимост за използване на челния чуждестранен опит, това важи с много по-голяма сила.

Убедени сме, че законопроектът ще допринесе за разширяване на икономическото, научно-техническото и културното сътрудничество на Народна република България и на българския народ с останалите страни и народи и ще гласуваме за неговото приемане.

Благодаря за вниманието.

Председател Станко Тодоров: Желает ли някой от народните представители да се изкаже?

Моля, проф. Борис Спасов.

Борис Спасов: Уважаеми другарки и другари народни представители! В доклада на министъра на правосъдието, в изказванията на другарите народни представители, които говориха преди мен, се даде пълна и правилна характеристика на обсъждания законопроект за международния търговски арбитраж. Аз ще си позволя да прибавя още някои черти към тази характеристика.

Ще започна с това, като припомня, че на Юлския пленум на Централния комитет на партията от 1987 г., когато става дума за държавния арбитраж у нас, се препоръчва споровете, които възникват между съответните стопански организации, да се решават чрез партньорство, да се търсят взаимноизгодни решения чрез партньорство. А арбитражът е именно такова партньорство, при което за партньорство в този смисъл може да се говори не само във вътрешните икономически отношения, но и в отношенията на нашата страна с други страни или пък със стопански организации, които дори да имат своята база в нашата страна, са с чуждо участие.

Следователно напълно в духа на юлската програма е решаването на редица стопански въпроси да става чрез арбитраж, тъй като арбитражът именно е едно от най-сполучливите форми на партньорството.

Искам да прибавя към казаното и това, че арбитражът като форма на партньорство разкрива и една друга особеност, а именно той е израз на доверие между страните, които доброволно учредяват арбитража и определят своите представители като членове на арбитражния състав, като свои арбитри. Ние много добре знаем, че особено когато

става дума за търговия, не може да се прави добра търговия без доверие.

Ето защо създаването на международен търговски арбитраж и въобще използването на арбитража при решаването на споровете в тази област ще допринесе според мен за развитието на икономическите отношения на търговията на плоскостта на засиленото доверие.

Аз си позволявам да мисля, че доверието в икономическата сфера не може да не се отрази и върху други сфери, включително и върху политическата. Следователно бихме могли да мислим, че развитието на доверието при учредяване на международен търговски арбитраж, при използването на тези форми за решаването на съответни спорове ще имат благоприятно отражение и върху политическия климат.

Освен това във връзка с учредяването на арбитража, използването на арбитражната форма към характеристиката на арбитража като институция, която поражда доверие, е необходимо да се подчертае и една друга характерна черта, а именно добросъвестността. Арбитражът изисква добросъвестност. Не може да се решават правилно съответни спорове, без да бъдат добросъвестни арбитражите, без да се осигури добросъвестност при разглеждането и решаването на въпросите.

Ето защо в самия Закон за международния търговски арбитраж съществува текст, имам предвид чл. 13, който много релефно подчертава изискванията за добросъвестност: „Когато на едно лице е предложено да бъде арбитър, то трябва да посочи всички обстоятелства, които могат да породят основателни съмнения за неговата безпристрастност или независимост. Арбитърът има това задължение и след неговото назначаване.“

Този текст подчертава отново изискването за добросъвестност като условие за правилното решаване на споровете чрез арбитраж.

Законът, както беше посочено, отговаря на всички изисквания и на нашата правна система, и на международните договори, които ние сме сключили. Той отговаря и на изискванията на правната техника. Но все пак аз ще си позволя да спра вниманието на Народното събрание върху някои положения и да направя някои препоръки именно във връзка с уточняването на текстове, намерили място в законопроекта.

В чл. 18 се казва: „Когато правомощията на арбитър се прекратят, назначава се негов заместник по реда на назначаване на заместения арбитър.“ В случая не може да се говори още за заместен арбитър. Той не е заместен. Той предстои да бъде заместен. Би могло да се каже на „заместващия арбитър“. В този смисъл ще трябва да се коригира текстът на чл. 18 на законопроекта.

Но аз искам да спра вниманието на Народното събрание и върху един друг текст. Имам предвид чл. 47, ал. 2. Този текст беше посочен почти от всички изказали се преди мен — от министъра на правосъдието и от двамата народни представители. Той наистина е твърде съществен. Той гласи: „Съдът отменя решението по свой почин, ако при разглеждане на делото намери, че предметът на спора не подлежи на арбитраж съобразно чл. 2 или че решението противоречи на обществения ред на Народна република България.“

Другарки и другари народни представители! Ако едно решение на съд и на друг орган противоречи на обществения ред на Народна република България, то би трябвало да бъде третирано като нищожен. И при това положение решение на съд или на арбитражен състав, което противоречи на обществения ред, няма защо да бъде отменявано от съда, а би трябвало просто да бъде обявено за нищожен и да не се прилага. Впрочем в такъв смисъл има решение на Общото събрание на гражданските отделения на Върховния съд на Народна република България. Имам предвид Решение № 13 от 1971 г., където се изтъква, че когато един акт на съд противоречи на обществения ред на Народна република България, този акт е нищожен. Той е недействителен. Идеята и фигурата на недействителните съдебни актове е призната от нашето законодателство в чл. 209 и 307 от ГПК. И в доктрината се поддържа, че когато един съдебен акт противоречи на обществения ред, той е нищожен. Но аз искам към казаното дотук да прибавя и още нещо, да се позова на едно съображение, което произтича от самия законопроект, който ние обсъждаме. Имам предвид разпоредбата на чл. 50, ал. 2 от законопроекта.

Но преди това искам в скоби да дам едно обяснение. Тази разпоредба се отнася до случаите, когато ще трябва да се осигури принудително прилагане на арбитражно решение. За тази цел съгласно чл. 49 от проекта трябва да се издаде съответен акт от съда, от съдебен орган. Но във втората алинея на чл. 50 се казва: „Ако при разглеждане на делото съдът намери, че предметът на спора не подлежи на арбитраж или че признаването или принудителното изпълнение на решението би противоречало на обществения ред на Народна република България, той по свой почин отказва да признае решението или да допусне неговото принудително изпълнение.“

„Отказва да признае решението?“ — какво значи това? Че той го третира за нищожен, за недействително и не го отменя, а отказва да го признае, отказва да се позове на него.

Забележете и в чл. 47, ал. 2, и в чл. 50, ал. 2 условията са едни и същи, т. е. спорът не подлежи на арбитраж или ак-

тът противоречи на обществения ред на Народна република България. Защо в единия случай ще се изисква да бъде отменен актът, а в другия случай ще се признава за недействителен и съдът отказва да го приложи?

Ще трябва да се унифицират разпоредбите на двата текста и да се приеме и в чл. 47, ал. 2, както това се приема в чл. 50, ал. 2, че актът е недействителен и съдът просто го обявява за недействителен.

Искам да се присъединя към изводите, които бяха направени от министъра на правосъдието и от народните представители, които се изказаха преди мен, за необходимостта от този закон, за полезността, за това, че той ще допринесе за развитието на икономическите отношения на нашата страна.

Поддържам предложенията, направени от Законодателната комисия, за изменения и допълнения в текста, и ще гласувам законопроекта с тези промени, които се предлагат.

Благодаря за вниманието.

Председател Станко Тодоров: Има ли други желаещи да вземат отношение по разглеждания законопроект? — Няма.

Предлагам да гласуваме по принцип законопроекта.

Моля народните представители, които са съгласни да приемем по принцип предложения законопроект, да гласуват.

Против? — Няма. Въздържали се? — Няма.

Законопроектът се приема по принцип и се предоставя на Законодателната комисия за допълнително обсъждане.

Преминаваме към разглеждане на следващата точка от дневния ред:

Законопроект за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани.

Давам думата за доклад от името на вносителите на др. Иван Велинов, председател на Върховния съд на Народна република България.

Иван Велинов: Уважаеми другарки и другари народни представители! Решенията на Тринадесетия конгрес на Българската комунистическа партия, на Юлския пленум на Централния комитет на Българската комунистическа партия и на Националната партийна конференция предвиждат извършване на реформа в правната система с оглед установяване възможно най-разгърната социалистическа демокрация и изграждането на Народна република България като развита правова държава. В нея Конституцията и законите съдействуват за провеждане функциите и развитието на самоуправлението и гарантират най-широки права и свободи на гражданите в духа на социалистическия демократизъм. Из-

вършващото се преустройство у нас изисква въпроса за правата и свободите на гражданите да се изведе на преден план в цялата наша правна, политическа и идеологическа работа.

Една от основните цели на преустройството на правораздавателните органи е гарантиране защитата на правата на гражданите срещу всякакви посегателства. Те следва да осигурят сигурен заслон срещу административния произвол, срещу нарушенията на правата и свободите, като отделят първостепенно внимание на правната защита на личността и създават гаранции за осъществяване на политическите, икономическите и социалните права на гражданите.

С предложения законопроект за отговорността на държавата за вреди, причинени на гражданите, се цели именно постигането на такъв резултат. Той е изработен въз основа и в изпълнение на чл. 56 от Конституцията на Народна република България, съгласно който „Държавата отговаря за вредите, причинени от незаконни актове или незаконни служебни действия на нейните органи и длъжностни лица“. С предложения законопроект се цели създаването на специална правна уредба за търсене на вреди от гражданите, когато те са им причинени от незаконни актове, незаконни действия или бездействия на държавни органи и на длъжностни лица в две сфери на държавната дейност, а именно:

при и по повод изпълнение на административна дейност от държавната администрация и

от дейността на правозащитните органи, каквито са дознаването, следствието, прокуратурата, съдът и особените юрисдикции.

Когато вредите са причинени от други дейности на държавната администрация или на правозащитните органи или от държавните стопански организации, отговорността за вреди ще се търси по сега действащия ред, установен с разпоредбите на чл. 45—54 от Закона за задълженията и договорите, а не по предлагания законопроект.

Новата правна уредба е по-съвършена и по-справедлива в сравнение с действащата сега. Освен това тя създава и по-ефикасна защита на нарушените права на гражданите, когато са им причинени имуществени или неимуществени вреди от посочената по-горе дейност на държавната администрация и на правозащитните органи.

Това е така, защото:

Първо, съгласно чл. 4 от законопроекта държавата отговаря за всички причинени имуществени и неимуществени вреди независимо от това дали те са виновно или невиновно причинени от длъжностното лице. Подчертавам, въвежда се за първи път у нас, а доколкото ми е известно, и в световното законодателство, тъй наречената обективна отговорност, докато съгласно чл. 45 и сл. от ЗЗД се отговаря само за ви-

новно причинените вреди. По този начин се създава най-пълна гаранция за защита на накърнените права на гражданите, за което те могат да търсят от държавата обезщетение в пълен обем.

Второ, държавата отговаря за вредите, причинени от всички незаконни актове, действия или бездействия на държавната администрация, а за вредите, причинени от органите на дознанието, от следствието, прокуратурата, съда и от особените юрисдикции — само за изчерпателно посочените незаконни актове и действия в чл. 2 от законопроекта. Те са: задържане под стража, включително и като мярка за неотклонение, когато бъде отменено поради липса на законно основание; обвинение в извършване на престъпление, ако лицето бъде оправдано с влязла в сила присъда или ако образуваното наказателно производство бъде прекратено поради това, че деянието не е извършено от лицето или че извършеното деяние от него не представлява престъпление, както и ако погрешно е образувано наказателно производство, след като наказателното преследване е погасено поради изтекла давност съгласно разпоредбите на Наказателния кодекс или щото деянието е амнистирано. Тук се отнасят и случаите, когато лицето е осъдено на наказание, предвидено в Наказателния кодекс, или му е наложено административно наказание и след това то бъде оправдано или административното наказание се отмени по установения в закона ред или когато бъдат отменени като незаконосъобразни приложеното принудително лечение, друга медицинска принудителна мярка или административна мярка, предвидени в съответния закон, или когато е изпълнено наложено наказание над определения срок или размер. Ще се дължи обезщетение и за причинените вреди от тези незаконни действия.

Трето, законопроектът предвижда бърза защита на увредените граждани. Отговорността на държавата е лесно установима, защото актът, с който се прекратява незаконосъобразно образуваното наказателно производство или се отменят незаконно наложените административни мерки и наказания, мерки за задължително лечение или принудителни медицински мерки, както и издадената оправдателна присъда срещу подсъдимия, служат като безспорно доказателство, че отменените актове, респективно осъждането, са били незаконни и са могли да причинят търсените вреди.

Когато претендираните вреди са резултат на незаконни актове, действия или бездействия на държавната администрация, актът, с който те биват отменяни, е правното основание за търсене на тези вреди. Нещо повече, с предвидената възможност в чл. 1, ал. 2 от проекта нищожността на административния акт или незаконосъобразността на действието или бездействието на държавната администрация да се

установява в производството пред съда, по което се търсят причинени вреди от гражданина, създава възможност по-бързо, по-пълно и по-обективно да бъдат разглеждани и решавани исканията на гражданите.

Освен това съгласно чл. 10, ал. 2 от проекта производството пред съда за търсене на причинените вреди е безплатно за гражданите, защото те не внасят предварително дължимите държавни такси и разноските по делото. Само когато искът бъде отхвърлен изцяло или частично, съдът осъжда ищеца да заплати съответно дължимата такса и направените разноски по делото, защото е водил съдебно производство, без да има законно основание.

Четвърто, държавата няма да отговаря, макар и да е налице увреждане на гражданина, когато то е резултат на неговата изключителна вина. А когато той виновно е допринесъл за увреждането, държавата не дължи обезщетение за частта от вредите, които са резултат на виновното му поведение.

Предлаганото разрешение е в съответствие с принципа на социалистическото ни право, че „Никой не може да черпи права от собственото си виновно поведение“.

Освен това искът ще се предявява срещу органа, респективно органите, от чиито незаконни актове, действия или бездействия са причинени претендираните вреди. Този орган или органите разполагат с необходимите доказателства и имат възможност да оспорват чрез тях предявения иск по основание и размер с оглед да не се допусне уважаване на неоснователни претенции на гражданите.

Задължителното участие на прокурор при разглеждане на делото от съда ще създаде допълнителни гаранции както за защита на основателните права на гражданите, така и за защита на държавните интереси, когато са предявени неоснователни и недоказани искания за обезщетение за причинени вреди.

Разглеждането на делата ще се извършва от гражданските съдилища, които разглеждат всички други граждански дела, и то по установения ред в Гражданския процесуален кодекс. По този начин в образуваното дело ще се спазва принципът за равнопоставимост на страните по него.

Пето, с предлагания чл. 11 от проекта се създават допълнителни гаранции за защита на накарнените права на гражданите, които са били задържани по образувано предварително производство по обвинение за извършено престъпление, когато то е прекратено или е постановена от съда влязла в сила оправдателна присъда поради това, че престъплението не е било извършено от задържания или защото неговото деяние не представлява престъпление. В този случай органът, който е прекратил производството, или съдът,

постановил оправдателната присъда, е длъжен да оповести за това чрез средствата за масова информация, ако гражданинът или неговите наследници поискат това.

Средствата за масова информация правят задължително съобщение в случаите, когато те са разгласили за образуваното наказателно производство срещу гражданин, което е прекратено или по което той е оправдан, защото не е извършил престъплението, за което е бил обвинен, или защото неговото деяние не представлява престъпление съгласно разпоредбите на Наказателния кодекс. Такова съобщение ще се прави независимо от това дали неистинското разгласяване е извършено преди или след влизане в сила на съдебния акт. Това задължение произтича от обстоятелството, че съгласно Указа за критичните публикации средствата за масова информация не могат да извършват публикации по дела, по които не е влязъл в сила съдебният акт, както и от това, че е недопустимо гласността да се използва за намеса в работата на съда или във вреда на обществото и на правата на личността.

Шесто, член 3 от законопроекта задължава органа, който е отменил незаконния акт или е прекратил незаконното служебно действие или бездействие, задължително да разясни на гражданина какви права има по този закон и да му посочи реда, по който те могат да бъдат защитени. Това създава допълнителна гаранция за гражданите, че няма да пропуснат търсенето на правата си поради непознаване на законните разпоредби.

Седмо, държавата може да търси изплатеното обезщетение за причинените вреди на гражданите само когато те са резултат на виновното поведение на длъжностното лице, причинило вредите. Тази отговорност за длъжностните лица, които упражняват административна дейност, е пълна или в намален размер съобразно разпоредбите на Кодекса на труда. Когато длъжностните лица са дознатели, следователи, прокурори, съдии или членове на особени юрисдикции, отговорност за изплатено обезщетение може да се търси само когато вредата е резултат на извършено престъпление от тях, защото те решават правни спорове съобразно предоставената им компетентност от закона. Това се установява по съдебен ред и те отговарят винаги в пълен размер, т. е. дължат на държавата всичко, което е изплатила като обезщетение на гражданина.

Различието в отговорността на длъжностните лица спрямо държавата е в съответствие с проекта за всеобща декларация за независимост на правосъдието, изготвена от Икономическия и социален съвет на Организацията на обединените нации, чието разглеждане и приемане е предстоящо. То държи сметка и за съществените различия между дейността на

държавната администрация, от една страна, и на правозащитните органи, от друга страна.

Другарки и другари народни представители! При изготвянето на законопроекта е взето предвид законодателството на Съветския съюз и на други страни.

Законопроектът беше изпратен на заинтересуваните държавни органи — министерства, други ведомства, областните народни съвети, на научните звена и на други органи, чиито становища бяха обсъдени най-внимателно и целесъобразните са отразени в него.

Освен това той беше обсъден и на няколко заседания на Съвета по законодателството при Държавния съвет, резултатите от които са отразени в окончателния проект.

Моля ви да разгледате законопроекта и ако го одобрите, да го приемете, тъй като той ще бъде ярко потвърждение на извършващото се у нас усъвършенствуване на социалистическата демокрация и първият нормативен акт, с който съществено се засилва охраната на правата на гражданите. Той ще удовлетвори и чувството за справедливост на гражданите, когато то е накърнено от незаконни актове и служебни действия и бездействия.

Благодаря за вниманието.

Председател Станко Тодоров: Има думата акад. Ярослав Радев за доклад от името на Законодателната комисия.

Ярослав Радев: Другарки и другари народни представители! Социалистическото право се самосъхранява чрез спазване принципа на законността. Безусловно изискване на социалистическия правов ред е да се спазва принципът за всяко нарушаване на законността да се носи отговорност. На този принцип отговаря предложеният законопроект, който непосредствено се основава на чл. 56 от Конституцията. За разлика от досегашната сложна и непълна правна уредба законопроектът за отговорността на държавата за вреди, причинени на гражданите, съдържа цялостна и опростена уредба. По обхват на отговорността, която носи държавата, законопроектът превъзхожда съответните законодателни актове на много правни системи.

По същество законопроектът отговаря на изискването за създаване на образцова правова държава, в която развитието на демократични принципи и разширяването на правата на гражданите са непосредствено свързани с последователната защита на правата и законните интереси на гражданите.

Същността на развитата правова държава не се изразява само в точното и еднакво прилагане на законите, но и в демократичното съдържание на самите закони.

Социалното и правното значение на законопроекта е двупосочно. В него се предвижда обективна отговорност на държавата да обезщети незаконно причинените вреди на гражданите. В законопроекта се съдържа и сериозно предупреждение за спазването на законите от държавните органи и същевременно се създава правен механизъм за защита на правата и законните интереси на гражданите. По този начин се осигурява върховенството на закона и се повишава авторитетът на властта.

Правото на гражданите същевременно да защитават своите права и законни интереси е свързано и с определено задължение — да не се предявяват незаконообосновани претенции.

Законодателната комисия заедно с ръководствата на Комисията за защита на обществените интереси и правата на гражданите и Комисията за народните съвети и местното самоуправление на две заседания разгледа внесенния законопроект. В заседанието си от 21 май 1988 г. комисията прие предложението за изменение и допълнение на законопроекта, които са предоставени на народните представители.

На заседанието си от 27 юли комисията разгледа повторно законопроекта и предлагат на Народното събрание следното допълнително изменение:

В чл. 11, ал. 2 думите „преди да е влязъл в сила съдебният акт“ да се заличат.

Съображения. Със заличаването се задължават средствата за масова информация да публикуват опровержение във всички случаи, когато е изнесена от тях неистина, независимо дали това е извършено преди или след влизане в сила на съдебния акт. Това дава по-голяма възможност за защита честта и достойнствата на гражданите, които са били засегнати чрез съобщението за обвинение, по което са били оправдани, и няма да се допусне използването на гласността за намеса в работата на съда или във вреда на обществото и на правата на личността.

От името на Законодателната комисия предлагам законопроектът да бъде приет с направените предложения за неговото изменение и допълнение.

Председател Станко Тодоров: Другари, преминаваме към разисквания по законопроекта.

Моля народните представители, които имат желание да се изкажат, да се запишат.

От записаните давам думата на народния представител Лазар Стамболиев.

Лазар Стамболиев: Уважаеми другарки и другари народни представители! Законопроектът за отговорността на дър-

жавата за вреди, причинени на граждани, който обсъждаме, внася съществени подобрения в защитата на правата на гражданите.

Той е навременен, отговаря на една обществена потребност и ще има важно политическо вътрешно и международно значение.

Законопроектът е разработен въз основа на Конституцията на Народна република България и представлява доразвитие на чл. 56, алинея първа на който гласи, че „държавата отговаря за вредите, причинени от незаконни актове или незаконни служебни действия на нейните органи и длъжностни лица“.

Предлаганият законопроект е по-нататъшно приложение на един от основните принципи на социалистическата държава и право — принципът на справедливостта.

Законопроектът е нов израз на политиката на Българската комунистическа партия и на нашата държава за защита правата и законните интереси на гражданите в условията на извършващото се преустройство и на всеобща демократизация на всички сфери на обществото.

Той е израз на усъвършенствването на нашата правна система в духа на решенията на Юлския пленум на Централния комитет на партията.

От друга страна, законопроектът е и нова реална проява на привързаността на Народна република България към нормите на съвременното международно право за защита правата на човека.

Както е посочено в мотивите на законопроекта, той има за цел да определи условията и реда за осъществяване правото на гражданите на обезщетение за вредите, за които държавата отговаря, причинени на граждани при условията на посочения текст на чл. 56 от Конституцията на Народна република България.

Това е законопроект, който кратко, лаконично и точно определя отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани от незаконни служебни действия.

Досегашната правна уредба по Закона за задълженията и договорите не гарантира напълно правата на гражданите, защото тази отговорност изисква виновно поведение на длъжностните лица.

Затова в случаите, когато длъжностните лица, които са действували от името на държавата, не са виновни за причинените вреди, пострадалите граждани не могат да бъдат обезщетени и техните права остават незащитени. Това означава, че се допуска една голяма несправедливост, която трябва да бъде изправена.

Отговорността на държавата по предложения законопроект възниква от незаконните актове на държавни органи, от

незаконни действия или бездействия на длъжностни лица от държавния апарат, когато вредите са причинени от дейности, свързани с упражняването на тези функции.

Тези действия се проявяват в двете сфери:

в дейността на администрацията, т. е. на административното управление (чл. 1), и

в дейността на правозащитните органи — следствие, съд, прокуратура — т. е. органите на наказателноправната и административноправната принуда (чл. 2).

Изхожда се от положението, че отговорността на държавата е обективна. Тя е лесно установима, защото възниква с отменянето на незаконните актове по надлежния ред.

Държавата отговаря независимо от виновността на длъжностните лица във всички случаи, когато са накърнени права на гражданите от незаконни актове, действия или бездействия на нейните органи или длъжностни лица, в посочените случаи:

за задържане под стража, когато то е отменено;

за обвинение в извършване на престъпление, ако лицето бъде оправдано;

за осъждане на наказание, когато лицето бъде оправдано;

за принудителни медицински мерки, ако те бъдат отменени;

за изпълнение на наказание над определения размер и др.

Във всички случаи правата ще бъдат защитени съгласно закона и гражданите ще бъдат обезщетени за понесените вреди и това ще стане с постановлението за отмяната на незаконните актове или на оправдателната присъда.

Размерът на дължимото обезщетение се определя от общите принципи на правото и обхваща всички имуществени и неимуществени вреди, които са пряка последица от увреждането.

Искът се предявява пред съда по мястото на увреждането или по местожителството на пострадалия срещу органите, от които незаконни действия са причинени щети.

Считам, че това е правилно, защото по този начин отговорността се доближава до непосредствените причинители на увреждането.

Законопроектът урежда още един особено важен въпрос — предвижда мерки за обществена реабилитация на пострадалото лице чрез средствата за масова информация.

В условията на гласност от морално-етична гледна точка това е особено важно, макар че една публикация не винаги и напълно може да възстанови моралните щети, нанесени на пострадалия и на неговото семейство.

Уважаеми народни представители, приемането на законопроекта ще бъде израз на хуманността, справедливостта и демократичността на нашата държава и на нашето социа-

лтистическо право, поради което като член на парламентарната група на Българската комунистическа партия ще гласувам за него с предложените допълнения.

Председател Станко Тодоров: Има думата за изказване народният представител проф. Михаил Геновски.

Михаил Геновски: Уважаеми народни представители и представители! Когато парламентарната група на Българския земеделски народен съюз ми предложи от нейно име да направя изказване по този законопроект, аз се развълнувах. Аз се развълнувах още когато в Законодателната комисия за пръв път видях този законопроект, защото той в нашето развитие е, ако не изключително, то почти изключително явление. Във връзка с това вероятно чрез своите изразни средства аз мога да изляза от рамките на мандата, който ми е даден. Нека това стане за моя сметка.

По този законопроект аз ще акцентирам върху три неща.

Първият акцент е върху съотношението между Априлския пленум, априлската линия на Българската комунистическа партия и законопроекта. Струва ми се, че едно от най-ярките, впечатляващи явления във връзка с априлската линия е именно този законопроект. Когато председателят на Върховния съд Иван Велинов говореше за обективната отговорност, на мен ми направи впечатление, че в очите на някои от слушателите изникнаха въпросителни: „Как така няма да има вина?“ Ето това е голямото преимущество на този закон. Той е забележителен с това, че утвърждава, че трябва да даде живот на няколко идеи — демократизъм, справедливост, хуманизъм. Това означава зачитане на човешкото достойнство и достойнството на гражданина със средствата на социалистическата правова държава.

Въпросът за социалистическата правова държава беше поставен в концепцията на Юлския пленум на партията. Въпреки че имаме няколко други нормативни актове, трябва да кажем, че този закон е първият, който така силно изразява идеите на Юлския пленум.

Искам да направя една уговорка — нашата признателност към руския народ и съветската страна е много голяма. Ние бяхме освободени от тях на два пъти. Оттам дойде и пренасяне опита на първата социалистическа държава при изграждането на социализма у нас. Това беше свършено нормално. Но заедно с положителното при пренасянето на този опит ние не можехме да избегнем и слабостите, които тъй силно сега Деветнадесетата партийна конференция на Комунистическата партия на Съветския съюз изяви и мотивира.

Другари, в нашата Конституция от 1947 г. се съдържат разпоредби за правата на гражданите. Между нея и действащата Конституция, която е в сила от 1971 г., има една прилично малка разлика. В Конституцията от 1947 г. в глава осма се съдържат разпоредбите за основните права и задължения на гражданите, те бяха обаче там на последно място. А в Конституцията от 1971 г. са на първо място.

И не е само това. Когато се разгледат текстовете, съдържащи се в двете конституции, веднага ще се види тази разлика. От Конституцията от 1947 г. ще цитирам чл. 79, ал. 2: „Всеки гражданин има право да иска даването под съд на длъжностно лице за престъпления, извършени при изпълнение на службата“. Въпросът е: от кого да го искаме?

Ще цитирам и алинея 3: „Гражданите имат право на обезщетение от длъжностни лица за нанесените им вреди поради незаконно и неправилно изпълнение на службата“. Добре, те имат право. Но до Априлския пленум ние имяхме изправителни заведения, където се изпращаха хора със заповед на министъра на вътрешните работи, без съдебно решение. Дори без решение на прокурора беше лишаван от свобода гражданинът.

Априлският пленум и априлската линия отмениха този ред. Може ли по онова време някой да оспорва акта на министъра на вътрешните работи? Човек трябва да има, както казва народът, „здрави гащи“, за да съди министъра на вътрешните работи тогава.

Сега не се поставя въпросът да бъде съден държавен орган. Това е смисълът и значението на обективната отговорност.

Когато гражданинът ще иска обезщетение за това, че е претърпял увреждане на своите права, то този, който ги е увредил, е виновен или не е виновен. Отбелязвам, че имаме два вида актове, приети за незаконни. При едните има вина, при другите — няма. Ако съдът е произнесъл една присъда и след това тя бъде отменена, ще излезе, че той е виновен. Тогава ще вържем ръцете на съдиите. Ако един прокурор при представяне на първоначалните данни даде разрешение да бъде задържан един гражданин и след това при „разнишване на чорапа“ се разбере, как в действителност стоят нещата, ако приемем, че прокурорът е действувал виновно, то той изведнъж ще попадне в една извънредна зависимост.

Другари! Тъй като ми се стори, че на някои от вас им направи впечатление въпросът за обективната отговорност и за вината, аз искам да направя едно съпоставяне за разграничение. Въпросът за обективната отговорност стои в чл. 1: „Държавата отговаря за вредите, причинени на граждани от незаконните актове, действия...“. Член 2 пък се отнася до отговорността за дейността на правораздавателните органи.

Имаме разграничение между двата текста, тъй като при първия случай, когато става дума за регресен, за обратен иск, държавата, като плати, може да търси такива пари само от органа, който е действувал виновно. Ето къде е големият смисъл на това разграничение, което е проведено тук.

Другари! Член 56, ал. 1 от Конституцията от 1971 г. гласи: „Държавата отговаря за вреди, причинени от незаконни актове или незаконни служебни действия на нейните органи и длъжностни лица“. Веднага трябва да кажа, че предлаганият закон отива по-далеч, отколкото Конституцията. От разпоредбите на законопроекта проличава това разграничаване (както направих разграничението между чл. 1 и 2). Така че разпоредбите на законопроекта отиват много по-далеч.

В законопроекта се съдържат думите: „действие и бездействие“. В много случаи и бездействието нарушава правата. Ние имаме закон, при който нямаше отговорност за бездействие. Например в някои нормативни актове имаше разпореждания, съгласно които, ако в едногодишен срок не се разгледа подадената молба срещу решение за преглед, без оглед на това къде се намира делото, гражданинът губи право. Обикновено на много места при такива случаи играеха парите. Архиварят ще потули някъде делото, то ще стои „под миндера“ една година, времето изтича и гражданинът загубва своите права. Тази безсмислица обаче вече е история.

Другари, другарят Стамболиев подчерта, че този закон има и международно значение. Още един акт от международноправен характер е утвърден от Народна република България. Той трябва да бъде отнесен към провеждането на априлската линия. Това е ратификацията на Конвенцията против изтезанията и други форми на жестокост, нечовешко или унижително отнасяне или наказание. Дори когато основателно се налага наказание, то не може да бъде унижително. Аз отново ще се позова на тази конвенция, тъй като тя е извънредно интересна, като ще направя съответен извод.

Член 1 на тази конвенция дава едно терминологично пояснение: „Терминът „изтезание“ означава: всяко действие, с което умишлено се причинява физическо или психическо страдание или болка на дадено лице, за да се получат от него или от трето лице сведения или признания“.

Днес се срещнах с др. Иван Димитров, с който сме в една и съща комисия. Той ми каза: „Вие сте ме защитавали по една конспирация“. Развълнувах се, защото помня този процес, в който имаше и смъртни присъди. Как се изтегляха признанията тогава? — С насилие, с жестоки изтезания. Трябва да кажа, че такива увлечения и днес не са изключени. На времето като защитник по тези дела си позволявах да търся формула, за да покажа, че е естествено, ако следственият орган се смята за голям разузнавач, за голям де-

тектив, да си внуши, че човекът срещу него е виновен, и да поддържа това пред съдилищата. За да убеди и другите в това, той ги принуждава с всички средства. Имаше много процеси, в които подсъдимите изявяваха смелост пред съда и разказваха за жестоките побоища, мъчения и изтезания до смърт, които бяха преживели.

Димитър Стоянов: Уточнете за кой период говорите. Просто смесвате периодите.

Михаил Геновски: Много добре направихте, че ми напомните това. Аз говоря за времето до 9. IX. 1944 г., когато — заявявам с гордост — се явявах пред всички военнополови съдилища в България, за да защитавам борците за свобода, съдени по Закона за защита на държавата, докато ме интернираха. Говоря за онова време, защото след 9. IX. 1944 г. престанах да адвокатствувам и не съм имал случай да се явявам на такива дела, другарю министър на вътрешните работи. (*Оживление в залата*)

В чл. 2, т. 2 на конвенцията се казва: „Всяка държава — страна по конвенцията — предприема ефективни законодателни, административни, съдебни и други мерки за предотвратяване на изтезанията за всяка територия под нейна юрисдикция“.

Ще цитирам още една разпоредба в тази конвенция относно изпълнението на противоправна заповед. Трябва да кажа, че в теорията по наказателното право има много спорове относно отговорността за изпълнение на неправомерна заповед, особено в областта на армията, на вътрешните войски и т. н. Член 2, т. 3 от тази конвенция гласи: „Заповед от висшестоящо длъжностно лице или държавен орган не може да бъде като оправдание за изтезание“.

Другари, аз се спирам на тази конвенция, за да подчертая, че този акт е ратифициран сега, след Априлския пленум. Той е ратифициран с указ от 9 октомври 1986 г., публикуван в „Държавен вестник“ на 3 юни 1987 г. и е в сила от 26 юни 1987 г. Указът за ратификация на тази конвенция е връстен на юлската концепция.

В законопроекта не е употребен терминът жалба, а търсене право на обезщетение и удовлетворение. За това аз изпитвам чувство на гордост като народен представител и гражданин.

Другари! Пред мен е копието от съветския закон за реда на обжалване в съда на неправомерни действия на длъжностно лице, накарняващи правата на гражданите. Този закон е в сила от 1 януари 1988 г. Той обаче е един междинен закон — между нашия закон, който имаме досега за обжалване ак-

тове на длъжностни лица, и сега предлагания наш закон. Но съветският е по-близо до старото наше право.

Искам да направя едно съпоставяне. Това е вторият акцент — какво е съотношението между предлагания за обсъждане законопроект и другото законодателство, предназначено за защита правата на гражданите. Ще спра вниманието ви върху два закона — единият е Законът за административното производство, а другият — Законът за предложенията, сигналите, жалбите и молбите. Тези два закона имат много интересен живот. Законът за административното производство е приет през 1970 г., т. е. преди 18 години. След това той е заменен с нов, преработен закон, приет през 1979 г., т. е. преди 9 години.

Миналата година Законодателната комисия и Комисията за защита на обществените интереси и правата на гражданите направиха една проверка — как се прилага Законът за предложенията, сигналите, жалбите и молбите. На мен ми се падна да възглавя работна група за проверка на Обединената приемна към Държавния съвет и Министерския съвет. Комисията по общата проверка беше възглавявана от др. Начо Папазов. Аз бях председател само на работната група. Бяха направени много проверки на различни места и по окръзи. Стигна се до констатацията, че Законът за административното производство не живее пълноценно. Аз след малко ще ви посоча данни за това. Обратно — много силно живее Законът за предложенията, сигналите, жалбите и молбите. Защо това е така? Защото съществува недоверие към някои наши институции. Последната инстанция е Държавният съвет и председателят на Държавния съвет. За това хората предпочитат да се отнасят не към съд, а имат най-голяма надежда и най-голямо доверие, като се обърнат към най-високо равнище.

По Закона за административното производство през 1984 г. в цялата страна е имало 505 дела; през 1986 г. — 531 дела, или само от 10 на сто от селищата има подадени жалби; през 1987 г. те са 568, т. е. 10,5 на сто (при 5300 селища в страната). Констатирано беше, че през 1986 г. от 531 дела за Софийския градски съд те са 318, за Софийския окръжен съд — 13, за Толбухин — 74. Има окръзи, в които няма нито едно дело. Когато човек гледа тези данни, ще си каже: „Каква щастлива страна, как добре работи нашата бюрокрация, че не засяга правата на гражданите“! През 1987 г. от общо 568 дела в Софийския градски съд те са 351, за Софийския окръжен съд — 4, за Толбухин — 50.

Според интересите, предмет на защита чрез жалбите, около 50 на сто за София и за големите градове са били за жилище, а на второ място — за жилища. Данните показват, че един закон почти не живее.

Така идвам и до третия акцент на моето изказване — какви условия са необходими, за да живее един закон, за да живее законът, който днес ще приемем. С него се слага един от здравите стълбове на социалистическата правова държава.

Другари! Първото условие е да се създаде здрав, подходящ морално-политически климат. На първо място ключът се намира в ръцете на Българската комунистическа партия. Зная, това няма да стане с магическа пръчка. То ще стане твърде бавно, защото имаме много тъмни петна в нашето общество, които бяха наслоени. Те трябва да бъдат преодо-
лени.

Няма да повтарям и да се позовавам на констатациите, направени на Юлския пленум на Централния комитет на Българската комунистическа партия. Има обаче нещо, което е извънредно важно — трябва да се смачка един менталитет в някои среди, една особена душевна нагласа — правният нихилизъм. Правният нихилизъм се състои в това: когато директорът на предприятието желае да предприеме едно мероприятие, вика юрисконсулта при себе си и му казва: „Виж как ще уредиш това.“ Юрисконсултът отговаря: „Това е противозаконно“. Директорът казва: „Не ме интересува законът, интересува ме планът“. Явява се странно противоречие, планът естествено е важен, той интересува цялата страна, но...

Аз вчера си мислех за Националната конференция за опазване и възпроизводство на природната среда, която се проведе на 26 юли 1988 г. Та ние имаме толкова хубави закони, имаме категорични разпоредби. Тази конференция има значение да промени и внесе нещо ново в менталитета на хората. Но има нещо друго, без което няма да се промени този менталитет. Това е да се зачитат законите.

Аз изпитвам особена морално-юридическа болест като гражданин-юрист за това, че толкова често се изправяме пред незначитане на законите. Ще ви дам един пример. Аз се храня в стола на активните борци против фашизма и капитализма. Онзи ден един другар ми предаде писмо за Цеко Христов Янчовски. Писмото беше от 19 май 1988 г. и в него се съобщаваше: „Със запис №... Ви привеждаме сумата 33 лв., които представляват законно обезщетение на колетна пратка № 363, загубена по вина на „Подвижни пощенски станции“. Писмото беше от I районно предприятие на съобщенията — София. С друго писмо съобщават, че виновните служители Пламен Йорданов и Георги Тодоров, които са допринесли за неизясняване на действителния виновник, са наказани. Случаят се отнася за една автомобилна гума, за която е констатирано след закупуването, че има фабричен дефект. Купувачът прави рекламация до завода за автомобилни гуми

„Г. Димитров“ в София. След направената констатация за дефекта той се обръща към видинския завод, където е изработена гумата. От Видин му изпращат писмо да изпрати веднага гумата, за да я заменят. Човекът опакова гумата и я изпраща. Тя изчезва и цяла година той се разтакава, за да получи в края на краищата 33 лв. Понеже не е обявил каква е стойността на гумата, щетата я определят според килограмите на пратката. Сега той може да води дело. В случая има признание, че има виновни, и той може да ги съди.

Другари! Къде са трудностите тук? Ние постоянно говорим, че има много нормативни актове. Навярно онзи ден сте прочели в пресата статията на архитект Антон Каравелов. Много интересна статия! В нея авторът използва думата „Дребнозаконие“ и изброява (аз проверих, изброяването е вярно) редица закони: Закон за защита на природата, Закон за опазване на въздуха, водите и почвата от замърсяване, Закон за опазване на обработваемата земя и пасищата, Закон за водите, Закон за горите, Закон за мините и кариерите, Закон за лова, Закон за рибарството и т. н. Няма нужда да правя коментари и изводи. Колко много закони! А на мен ми се струва, че на нас ни стигат не повече от 15 кодекса.

Другари! В правното съзнание на нашия народ се е наплатило твърде голямо недоверие. Бих се спрял на недоверието към съдилищата. Ще кажа нещо изповедно.

Когато съм отивал на лекции за повишаване квалификацията на юристи (предимно съдии и прокурори), в тази тясно приятелска обстановка много пъти съм чувал неща, които са ме разтърсвали. Например съдия казва: „Аз не вярвам в собственото си правосъдие“. Понякога ми се налагаше да питам: „Защо? Какво означава това?“. Ето какво обяснение ми дава един съдия: „Областният началник на Министерството на вътрешните работи е в областния комитет на партията. Когато се извърши голямо престъпление, областният комитет на партията настръхва, интересува се, непрестанно иска информация. Тази информация постъпва и в един предварителен стадий, преди още тя да е отишла в ръцете на прокурора, в съзнанието на партийния комитет се е оформило някакво убеждение. По различни пътища то прониква до съзнанието на съда и съдът изведнъж се стъписва. Да не говорим за това, че някои съдии казват: „Някой път, като ни се обаждат по телефона, ние не можем да пренебрегнем това“.

За това миналата и по-миналата година Народното събрание взе решение — всички съдии да се избират оттук, за да няма местно влияние върху тях.

Към това аз бих добавил и нещо повече — че съдиите би трябвало да получат такава независимост, каквато за себе си в своята класа бяха придобили българските съдии преди нашата социалистическа революция. Те бяха верни на своя-

та класа (разбира се, имаше и изключения), но бяха независими спрямо партиите.

Димитър Стоянов: И това не им пречеше да колят...

Михаил Геновски: Аз казах, че те не са независими спрямо своята класа. Изненадан съм, че на министъра на вътрешните работи не му харесва, когато говоря за нашите буржоазни съдии.

Димитър Стоянов: Много бъркате периодите...

Михаил Геновски: Другари, когато се чете текстът на законопроекта, на първо място стои въпросът за защита на свободата и личността на човека спрямо каквито и да било посегателства.

Ще приключа с това, че за да се реализира този закон, за да добие той живот, за това е необходимо да имаме юридически въоръжен милиционер, да имаме културен и принципен следовател, да имаме независим прокурор, да имаме независим съдия, който да бъде добър юрист, да бъде високо морална личност и да има достатъчно богата практика. Ние можем да се радваме на младостта, но когато става дума за съда, много голямо значение имат годините, които натрупва мъдростта.

Тук се допираме до един изключително важен въпрос, който тепърва ще бъде решаван. Това е въпросът за съдебната реформа у нас. Трябва с всички сила и средства да обезпечим независимост на съда от каквото и да било влияние. Съдът трябва да бъде независим, а законът да се прилага еднакво спрямо всички граждани.

Другари, когато става въпрос за климата, при който може да се реализира този закон, всеки от нас има задължението да внесе свой принос за създаване на такъв климат, та този закон, с който нашата партия трябва да се гордее, да получи живот.

Председател Станко Тодоров: Има думата народният представител Николай Хайтов.

Николай Хайтов: Привилегията на последния е, че по-малко ще го слушат, но нямам вина за тази работа.

И така, другари народни представители, ще кажа и аз няколко думи, две страници са, моля за малко внимание.

Уводната част към законопроекта за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани, е достатъчно ясна и убедителна, за да има нужда от допълнителни, фактически разяснения по същината на този проектодокумент. За-

служава обаче да се отбележи, наистина заслужава, сравнен с досегашната ни практика, законодателната практика имам предвид, в него има нещо наистина необикновено. Почти всички от досега обсъжданите в тая зала законодателни актове уреждат отношения между държавата и нейните граждани главно с оглед на задълженията на гражданите. Докато в сегашния законопроект това е същественото, става дума изключително за задължения на държавата към онези граждани, които са ошетени от правозащитните или административните органи, когато държавните органи виновно или не засягат техните лични или имуществени интереси.

Дълго време ние идеализирахме нашата социалистическа държава и заедно с това, разбира се, и органите, които действуваха от нейно име. Смяташе се едва ли не, че те са непогрешими. За началния, революционния период на нашето обществено развитие това от държавническа гледна точка може да е оправдано и да приемем, че беше оправдано. Но сега встъпваме в друг етап на политическа зрялост, когато демократизацията на обществото изисква, да не кажа налага, гражданинът и държавата да бъдат поставени в по-равноправно положение. Да може не само държавата да съди гражданина, но и гражданинът да съди държавата, когато това е потребно и справедливо. Това е всъщност етапната промяна в съотношението гражданин — държава и обратно. Това е действително акт на справедливост, както се казва и в обяснителния текст към законопроекта. Защото всеки пострадал от порочен, на юридически език казано, административен акт, неправилно подвеждане под отговорност или неправилно осъждане, може да разчита на предвиденото по законен ред възмездие на морално, материално обезщетение и въобще на реабилитация.

Тъкмо с оглед на възможностите за реабилитация аз намирам за особено достойнство на законопроекта чл. 11, който предвижда, че „когато предварителното производство, образувано срещу задържан, е било прекратено или е постановена оправдателна присъда по обвинение за извършено тежко престъпление поради това, че престъплението не е било извършено от гражданина или че деянието му не е престъпление, органът, който е прекратил производството, или съдът, който е постановил оправдателната присъда, оповестява чрез средствата за масова информация, ако гражданинът или неговите наследници поискат това“, ако той не е жив. Наричам това особено достойнство, защото у нас много често се поместват, даже доста често, съобщения за дадени преписки на прокурора, за образуване на следствени дела против този или онзи ръководител или пък просто обикновено лице, а значителен процент от тези предварителни процедури —

следствени, наказателни и т. н., не достигат до съда или ако достигнат, те завършват с оправдателна присъда. Но публичното заклеймяване обикновено си остава в сила, защото у нас опроверженията в печата не са обичайна практика. Въпреки че се говори за гласност, но идете да опровергавате, за да видите как става.

Ето по този начин неоснователно обвинените отсега нататък няма да остават обществено заклеймени, обществено наказани, въпреки че съответните съдебни или следствени органи са ги намерили за невиновни, а те ще имат възможност съгласно ал. 2 от този член 11 да получат възмездие с едно опровержение, за което вече съдът нарежда. Това е действителна гаранция за пълна, повтарям, обществена реабилитация на ошетените от подобни предварителни съобщения, които аз не намирам, че са излишни. Отсега нататък ще ги има, както винаги ги е имало и ще трябва да ги има, но ще трябва да има и начин за тяхното опровергаване, както се предвижда в този законопроект.

Освен с прякото си приложение законопроектът за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани, ще упражни, волю неволю, и една предохранителна контролна функция върху административните и правозащитните органи. Какво искам да кажа? Не може законната възможност за ревизирането на дадено решение по административно, следствено или съдебно дело да не се отрази в една или друга степен за повишаване на личната отговорност, на личната изправност и възискателност на тези, които решават делата, а понякога и съдбата на българските граждани. Не може да не се отрази, искам да кажа, благотворно.

Ще ми се във връзка с това да отбележа, ако бъде гласуван настоящият законопроект, той да бъде широко оповестен не само в Държавен вестник, това е естествено и задължителното, но и да получи съответното място в средствата за масова информация, както ние се изразяваме — във вестниците, радиото, телевизията и т. н., за да влезе в ушите на всеки гражданин, както и на всеки работник от държавната машинария. Не трябва да се залъгваме, повтарям, не трябва да се самозалъгваме, че при увеличената самостоятелност на местните органи и власти може да се очаква, че юридическата прецизност в техните действия ще се увеличи в същия размер, както свободата им да решават едни или други въпроси, свързани с правата и интересите на българските граждани. По-голямата самостоятелност ще създаде неизбежно повече възможности за грешки и повече рискове в това отношение, няма защо да си мислим обратното. Точно така е и именно затова те трябва да бъдат добре запознати, бих добавил, широко предупредени, става дума за органите, ад-

министративните, следствените и други, за отговорностите, които носят по настоящия законопроект вече и те.

Аз ще гласувам за приемането на законопроекта не само с убеждението, че той е значително правово, но също така забележително демократично завоевание. Това се казва не случайно и аз ще го повтора не случайно, защото е истина, която събужда освен добри надежди и чувство за национална гордост. Вие чухте преди малко казаното от председателя на Върховния съд, че Народна република България е една от малкото страни, в които ще има такъв закон, една от малкото страни в цивилизования свят, която е предвидила отговорностите на държавата спрямо нейните граждани в такива широки рамки — за всички вреди, забележете, за всички незаконни действия на всички органи дори когато вредите са причинени от тези органи, без те да са виновни, без да носят някаква вина. Това го казаха и другите, но е хубаво да се повтори, защото това е същината на цялата работа.

На такъв законопроект, надявам се, всеки от нас ще каже „на добър час“. И нека да си пожелаем, когато се превърне той в закон, надявам се това да е скоро, може би веднага, да се прилага с цялата му възискателност и всички възможности за хуманизирането на нашата правова действителност.

Благодаря за вниманието.

Председател Станко Тодоров: Други записали се оратори няма. Желает ли още някой да вземе думата по предлагания законопроект?

Другарят Тодор Живков иска думата.

Тодор Живков: Драги другарки и другари народни представители! Вие знаете, че преди една година Централният комитет на Българската комунистическа партия формира известната вече Юлска концепция за революционно преустройство на всички сфери на нашия живот или, както често казваме, и в базата, и в надстройката, не само в икономиката, но и в политическата надстройка. Защото, отчитайки нашия собствен и международния опит, ние дойдохме до извода, че не може да се прави революционно преустройство в отделни сфери и че резултатите не могат да се доведат докрай, ако не се обхванат всички сфери на общественото развитие.

Животът, макар и за кратко, само една година, потвърди правилността на залегналите принципни положения в Юлската концепция. И ние от 1 януари започнахме да я провеждаме тази Юлска концепция. Много естествено, че главните наши усилия не можеха да не се насочат в областта на икономиката, социалистическата собственост, тъй като тя е сърцевината на производствените отношения и без нея ние не

можем да изменяме нито икономиката, нито политическата система, нито която и да е сфера на нашето развитие.

Но ние напоследък стигнахме до извода, че трудно правим пробиви, когато предаваме социалистическата собственост, нейните обекти за стопанисване. Вчера се състоя национално съвещание по селското стопанство, където са започнали пробиви. Те не са завършили, но пробиви има, където вече социалистическата собственост преминава в бригадите, в акордните групи на организацията на труда и заплащането на труда. Това нас много ни зарадва и искаме да го затвърдим и разширим. Но що се отнася до промишлеността, тук проблемите са много, много са и трудностите, а и време няма. Но аз няма да се разпростирам. Това е единият проблем, който произтича от Юлската концепция.

Вторият проблем — това е духовната сфера. И не случайно ние отидохме на широка дискусия в нашата страна, а след това и на пленум на Централния комитет по въпросите на духовната сфера — науката, културата, образованието. А това е българската интелигенция, съвременната българска интелигенция, без която ние не можем по-нататък да провеждаме преустройството в нашата страна.

Ние се договорихме на пленума, че не бива да приключим дискусията с пленума. Пленумът утвърждава за основа това, което беше подготвено, а ще продължи нашата дискусия до конгресите на науката, на културата и на образованието, за което трябва да се направи всичко възможно до края на годината да бъдат проведени.

Остава обаче не по-маловажният въпрос — правната надстройка, която трябва коренно да се измени. Не коренно, а революционно да се измени. Ние се готвим, вероятно ще бъдат поставени въпросите пред Централния комитет на партията или в Политбюро през есента, а след това публикувани за всенародно обсъждане, а после на пленум на Централния комитет. По тези въпроси конкретно не сме се договорили. Но ние готвим тезиси за революционно изменение на правната надстройка. Защо ние отиваме към революционно изменение на правната надстройка? — Защото цялото законодателство сега абсолютно нищо не ни помага. Аз моля да ме разберете, ние не отричаме натрупания опит, защото след Априлския пленум ние сме единствената страна не само сред социалистическите страни, но и в света, която направи реформа в законодателството. И ние имаме не повече от 100 закона, така ли е? И нормативни актове около 1300. А вземете другите наши страни — те имат по 300—400 000 закона и нормативни актове. А това е разлика от небето до земята, това, което е в България, и това, което е в други социалистически страни. Но въпреки това цялото законодателство трябва коренно да се измени. Без това не може. Вземам един аспект

на правната система — законодателството, което трябва да се измени. Ние сега работим на една мини, така да се каже, конституция. Това са двете декларации на Народното събрание — едната за предаване на обектите на социалистическата собственост за стопанисване от трудовите колективи, а другата — за предаване права, задължения и отговорности на общините и на кметствата. Ето това са двете декларации, които ни освободиха от десетки закони и закончета, а да не говорим колко нормативни актове ни връзваха ръцете.

Аз поставям въпроса така. В този закон има много положително нещо, но утре как ще се проведе той в България, когато законите си остават, когато правната надстройка изцяло се запазва, прокуратурата, съдът, закони около тях, Министерство на вътрешните работи и т. н., всичко си остава. Това ще увисне във въздуха, другари. То няма да се проведе, ако ние не изменим цялата правна надстройка, защото ние с всичко това, което правим сега, искаме да поставим човека в нови обективни условия, в това число и нови исторически условия. Какво означава това? Човекът да излезе напред — и като труженик, и като творец, и като потребител, и най-важното да се увеличат рязко неговите позиции — икономически, социални, духовни, политически и т. н. и т. н. Но при нови условия, а тези условия ги няма сега. Те не са създадени. Ето пленумът се проведе и абсолютно нищо не е изменено след него. Ще започнат да се формират социалните общности в областта на науката, културата и образованието. А сега ги няма, сега са старите структури. И на пленума някои говориха за преустройството, но да се запази сегашното. Как така? Що за преустройство, като се запази сегашното. Ясно е, че има разминаване, че има и трудности, ние си даваме сметка. Аз вземам духовната сфера, но това се отнася за всички сфери.

Аз не мога да си представя с тези добри намерения какво ще прави този закон, като го утвърдим сега. Той ще влезе в противоречие с всичко това, което съществува сега у нас. И аз бих помолил не да отменяме закона, а в комисията да се вземе предвид това. И нека да бъде по-кратък законът, за да не влезе в противоречие и да можем да го разширим тогава, когато ние създадем условия за това. Няма условия, другари. Ние ще приемем един закон и ще подмаим нашето общество. Защото утре ще кажат закони и закончета там колкото щеш има. Ето защо ние не можем да създаваме илюзия у хората.

Аз не обвинявам никого, това е от добри намерения направено. Но дайте заедно с него да изменим цялата правна надстройка. Тук всички говореха, че има опасност от това, че има опасност от онова. Има опасност от пълно проваляне на този закон. Просто ще се провалим, защото не е изменена

правната надстройка, нищо не е изменено. Законите са си стари, нормативните актове са стари, структурите са стари. Във всички сфери. Аз поставям така въпроса — следствието къде ще бъде? Когато един гражданин извърши престъпление, къде ще бъде следствието? В Министерството на вътрешните работи ли ще бъде или къде другаде? Да вземем този въпрос, един единствен въпрос, който може би не е и най-кардиналният, но той е много важен, принципаен. И аз моля в комисията да се има предвид това, за да не създаваме илюзии.

Благодаря за вниманието. —

Председател Станко Тодоров: Другари, други желаещи няма. Аз предлагам по принцип ние да гласуваме законопроекта, като ще го върнем на повторно обсъждане в Законодателната комисия, а утре ще се докладват предложенията, които ще обсъждаме.

Народните представители, които са съгласни по принцип да се приеме законопроекът, моля да гласуват.

Има ли против? — Няма. Въздържали се? — Няма.

Законопроектът се приема и се предоставя на Законодателната комисия за допълнително обсъждане.

С това ние приключваме днешното заседание на Народното събрание. Следващото ще се състои утре, 29 юли, от 11 часа.

Сега искам да направя едно съобщение. След 10—15 минути ще се състои заседание на Законодателната комисия и ръководствата на Комисията за защита на обществените интереси и правата на гражданите и на Комисията за народните съвети и местното самоуправление. Заседанието ще се провежда в зала „Изток“ на Народното събрание.

Закривам заседанието.

(Закрито в 17 ч. и 25 м.)

Председател: Станко Тодоров